

**РОЛЬ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНИХ ФОРМУВАНЬ У
ЦУКРОБУРЯКОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ**

Стасіневич С.А., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів та природокористування України

Валявський С.М., к.е.н., доцент

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

Корнилюк А.В., к.е.н.

ДВНЗ Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана

Розглянуті структура виробництва цукрових буряків та цукру, інтеграційні процеси в цукробуряковому підкомплексі та вплив концентрації на ефективність вирощування цукрових буряків в Україні.

The structure of the domestic production of raw materials and finished products, the integration processes in the sugar beet subdivision and the effect of concentration on the efficiency of sugar beet in Ukraine.

Постановка проблеми. Наразі економічні відносини бурякосійних господарств та цукрових заводів розвиваються шляхом посилення вертикальної інтеграції. Виробництво і переробка цукрових буряків концентрується в інтегрованих компаніях, які займаються як вирощуванням коренеплодів, так і випуском цукру. До складу таких формувань входять бурякосійні господарства, цукрові заводи та інші структури. Причому окремі компанії з кожним роком нарощують свої капітали в цукровій галузі, придбаваючи нові заводи та розширюючи площі посівів буряків. Така інтеграція дозволяє заощаджувати кошти в зв'язку з усуненням проміжних фінансово навантажених ланок між виробниками сировини та її переробниками. Відповідно забезпечується підвищення ефективності цукробурякового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку економічних відносин бурякосійних господарств та цукрових заводів активно досліджувались відомими вченими та практиками: О. Багатеренком, П. Борщевським, О. Зайцем, М. Коденською, В. Слюсарем, В. Рибачуком та іншими [2, 3]. Дана стаття має за мету охарактеризувати сучасний стан даних процесів у галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Національної асоціації цукровиків України "Укрцукор" в 2009-2011 рр. цукрові заводи вирощували цукрові буряки для промислової переробки на площах, що становили 57,2% загальних в Україні, відповідно цукровими заводами було вирощено 58,5% валового збору цукрових буряків (табл. 1).

В 2011 р. площі посівів цукрових буряків на цукрових заводах становили 295,4 тис. га, в тому числі в інтегрованих формуваннях – 231,3 тис. га (78,3%), на самостійно працюючих цукрових заводах – 64,1 тис. га (217%).

Інтеграційні процеси в галузі відображаються на рівні концентрації виробництва сировини. В результаті інтеграційних процесів відбувається концентрація і виробництва цукру в Україні (табл.2).

Таблиця 1

Структура виробництва цукрових буряків у 2009-2011 рр.*

Виробники	2009 р.				2010 р.				2011 р.			
	Площа		Валовий збір		Площа		Валовий збір		Площа		Валовий збір	
	тис. га	%	млн. т	%	тис. га	%	млн. т	%	тис. га	%	млн. т	%
Цукрові заводи	205	64,1	6,5	65,0	260	61,4	7,4	54,0	295	57,0	11,0	58,8
Сільськогосподарські підприємства	63	19,7	2,0	20,0	145	29,5	4,0	29,2	126	24,4	4,7	25,1
Фермерські господарства	18	5,6	0,6	6,0	45	9,1	1,2	8,8	41	7,9	1,4	7,5
Господарства населення	34	10,6	0,9	9,0	42	8,5	1,1	8,0	54	10,7	1,6	8,6
Всього	320	100	10,0	100	492	100	13,7	100	516	100	18,7	100

* За даними НАЦУ "Укрцукор".

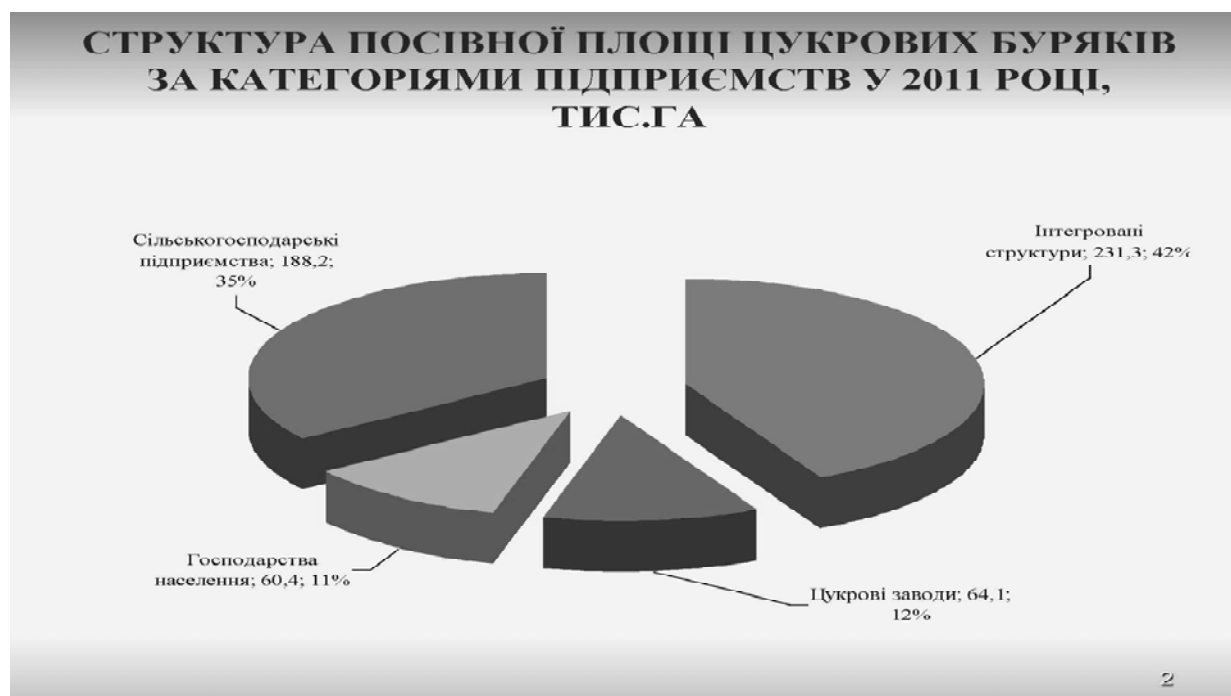

Рис. 1. Структура площ посівів цукрових буряків у 2011 р.

Таблиця 2

Структура виробництва бурякового цукру за виробниками в Україні в 2011 р. (за даними НАЦУ "Укрцукор")

Цукрові компанії, групи заводів	Кількість заводів	Перероблено буряків, тис. т	Вироблено цукру, тис. т	У % до загального випуску
1. ТОВ Фірма "Астарта-Київ"	7	2567.4	370.9	15.9
2. ТОВ "Агропродінвест"	2	1314.3	189.3	8.1
3. ТОВ "Укрлендфармінг"	2	1285.1	186.7	8.0
4. ТОВ "Кернел Трейд"	4	1216.6	161.7	6.9
5. Група компаній "Мрія-центр"	7	1309.2	157.6	6.8

Цукрові компанії, групи заводів	Кількість заводів	Перероблено буряків, тис. т	Вироблено цукру, тис. т	У % до загального випуску
6. ТЗОВ "Радехівський цукор"	1	841.0	111.9	4.8
7. ТОВ "Панда"	3	742.6	90.9	3.9
8. Агрофірма "Світанок"	2	522.9	81.6	3.5
9. "Теофіпольський ц/з"	1	560.0	76.9	3.3
10. "Подільські цукроварні"	3	525.5	74.6	3.2
11. ТОВ "Галс-ЛТД"	2	333.1	43.7	1.9
Всього інтегровані компанії	34	11217.7	1545.8	66.3
Самостійні цукрові заводи	43	6146.9	785.15	33.7
Разом по Україні	77	17364.6	2330.95	100.0

В 2011 р. ТОВ "Астарта-Київ", до складу якого входить 7 цукрових заводів, було перероблено 2567,4 тис.т цукрових буряків і випущено 370,9 тис.т цукру, що становить майже 16% загального його обсягу виробництва в Україні (2330,95 тис.т). Групою компаній "Мрія-центр", що нараховує також 7 цукрових заводів, в 2011 р. було вироблено 157,6 тис. т бурякового цукру – близько 7% загального виробництва. Більше 160 тис. т цукру було вироблено ТОВ "Кернер Трейд", яка об'єднала 4 цукроварні. В цілому інтегрованими цукробуряковими структурами, які об'єднали в 2011 р. 34 цукрових заводи, виробили понад 66% цукру при тому, що не інтегрованими цукровими заводами в кількості 43 підприємства вироблено 785 тис. т (33,7%) продукту.

Компактність сировинних зон навколо цукрових заводів позитивно позначається на ефективності цукробурякового виробництва, оскільки знижує транспортні витрати (особливо в умовах зростання цін на пально-мастильні матеріали) та втрати коренеплодів та вмісту в них цукру. Дослідження науковців (зокрема Українського НДІ цукрової промисловості), свідчать, що ефективною є заготівля цукрових буряків при радіусі доставки близько 30 км, тобто бурякосійні площі повинні бути сконцентровані навколо переробних підприємств. Цьому сприяє формування інтегрованих формувань, що відбувається в галузі.

В значній мірі завдяки розглянутим інтеграційним процесам забезпечене зростання інтегруючого показника економічної ефективності основних ланок цукробурякового підкомплексу: в 2009 та 2010 рр. була досягнута рентабельність виробництва цукрових буряків відповідно 37,0 та 16,7% (при збитковості в 2007 р. -11,1%), і їх переробки (випуску цукру) – відповідно 2,3 та 3,2% (при збитковості в 2007 р. -2,5%). В 2011р. рентабельність цукрових буряків за даними Міністерства аграрної політики та продовольства становила 22,7%, а витрати на виробництво 1 т цукру за даними Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор» становили 6850 грн. при середній оптовій ціні 7725 грн/т.

Разом з тим реформування земельних відносин в цукробуряковій галузі України створює передумови для негативних перспектив розвитку галузі на шляху розширення і поглиблення інтеграції. Виклик може створити Стаття 14. проекту Закону України "Про ринок земель" (реєстраційний № 9001-д),

яка регламентує обмеження щодо граничних площ земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Пункт 4 передбачає, що «загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, яка може перебувати в оренді однієї особи з урахуванням пов'язаних осіб та осіб, пов'язаних з нею відносинами контролю, не може перевищувати 6000 гектарів сільськогосподарських угідь на території одного району та не більше 5 відсотків площі сільськогосподарських угідь на території області». У разі введення в ході земельної реформи такого обмеження по оренді землі в Національній асоціації цукровиків України «Укрцукор» прогнозують зупинку більше 40 цукрових заводів через неможливість забезпечити їх сировиною. Особливо в загрозливій ситуації опиняться крупні цукрові компанії. Слід зазначити, що в Українській аграрній конфедерації (УАК) не безпідставно вважають, що саме агрохолдинги - вертикально інтегровані формування у цукробуряковому підкомплексі- створили умови для того, щоб забезпечити державу цукром власного виробництва. За підрахунками УАК, близько 900 суб'єктів господарювання у нашій державі потраплять в обставини, коли вони юридично не зможуть здійснювати свою діяльність.

Висновки. Пріоритетними напрямками удосконалення заготівлі цукрових буряків слід вважати відновлення прямих (безпосередніх) зв'язків по вирощуванню та заготівлі цукрових буряків, створення ефективних інтеграційних формувань по технологічному ланцюгу цукробурякового виробництва.

Важливим економічним важелем збільшення виробництва цукру з найменшими затратами у вертикально інтегрованих структурах цукробурякового підкомплексу може стати механізм мотивації працівників різних ланок за вертикаллю, побудованій залежно від кінцевих результатів їх діяльності на умовах забезпечення рівноцінних партнерських стосунків усіх учасників, в тому числі первинної ланки бурякоцукрового виробництва, об'єктивності оцінки якості та безпечності сировини при прийманні на переробку.

В Проекті Закону України "Про ринок земель" доцільно врахувати специфіку роботи цукрової галузі в частині необхідності створення компактних сировинних зон навколо цукрових заводів.

Література:

1. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України [Шпичак О.М., Боднар О.В., Стасіневич С.А. та ін.]; /за ред.О.М.Шпичака. – К.: ЗАТ "Нічлава", 2009. – 406 с.
2. Слюсар В.Д. Сахарная промышленность Украинской ССР (совершенствование производственно-технической базы) / Василий Данилович Слюсар. – К.: Наукова думка, 1980. – 247 с.
3. Стасиневич С.А., Пантелеева З.Н., Валявский С.Н. Оплата труда работников сахарных заводов по конечному результату // Сахарная промышленность. Обзорная информация. Выпуск 1. – М.: Агро НИИТЭИПП 1991. – 32 с.